

Párbeszéd

Ki mondja meg, hol a határ?

Gyógypedagógusként dolgozom egy kisvárosi kiegészítő iskolájában – szeretném továbbra is ezt a megszokott elnevezést használni, noha remélem, nem csak kiegészítőnk – ahol 110 gyerek, 18 pedagógus és 2 gyermekfelügyelő tölti napjait. Az épület régi, kevés a hely, szükségmegoldásokkal próbálkozunk, de nincs tornaterem, sőt használható udvar sem. Az osztályok barátságosak, az ott tanítók személyiségét, gondosságát is mutatja. Én az alsó tagozatban tanítok, és gyermekvédelmi felelősként is dolgozom.

A más iskolákban tanítókkal sokszor vetjük össze munkánkat és a gyerekeket. Bizonyosnak látszik, hogy a nálunk tanulók nagyrészt szocio-kulturális hátrányaik miatt kerülnek a kiegészítő iskolába. Így persze kérdéses, hogy mennyiben felkészült és felvértezett egy gyógypedagógus e sajátos problémák megoldására. A gyerekek nagyon szerény, és az iskolai munka szempontjából inadekvát tudással érkeznek, emellett fel kell vállalnunk szinte valamennyi családi problémájukat is. A hozzánk járók 90%-a cigánygyerek, ez speciális ismereteket, készségeket feltételez, amire azonban csak a saját gyakorlatunk, szorgalmunk taníthat meg, hiszen ezt sem a képzésben, sem a továbbképzéseken nem tanítják ismereteim szerint.

Szerencsés vagyok, mert olyan testületben dolgozom, amelyik – feltehetően az alacsony létszámnak is betudhatóan – komoly segítséget jelent. Kevés a személyi változás, összeszoktunk. Megszokott forma az önkéntesen felajánlott segítség, akár helyettesítés, akár hazakísérés, ügyintézés a feladat. Az újonnan jövők, fiatalok sem érzik magányosnak magukat, mert melléjük állunk azonnal. Családi hangulatú összejöveteleken, beszélgetés közben kitűnik, mennyire ismerjük és elismerjük egymás erőit, tapasztalatát. Még a rosszízű közalkalmazotti törvény alkalmazása körüli viták sem rontották meg lelki védelmünket. A mássághoz, a fogyatékosokhoz, a cigányság problémáihoz ugyan nagyon különbözően viszonyulunk, csakúgy, mint az oktatási, nevelési feladatok szintjéhez és módszertanához, eltérő mértékű a segíteni akarás, és más a felelősség meghatározás, identitásérzés, mégis minden nap tanulhatunk egymástól, megosztjuk a gondjainkat. Nem nagy karrier gyógypedagógusnak lenni, de az elhivatottság, a segíteni akarás felemeli az értékét. Én a munkahelyi közösségben megtalálom a lelki egyensúlyomat, újra és újra hitemet a munkám eredményességében. Nem hagynak elfáradni. Társadalmi egyesületek tagjaként is sokat teszek és kapok, ismereteket, emberi kapcsolatokat.

Összevont osztályban, 2-3. osztályosokat tanítok, 12 gyerek jár a csoportba. Sok az osztályismétlő, mindegyik gyerek élete már kissé kicsorbult sorsvonal, rengeteg kudarc. Ketten tanítunk iskolaotthonos rendszerben, és 1-2 hónap alatt közösségé szerveződött az osztály erőfeszítéseink nyomán. Őszinte, bizalmas a kapcsolatunk. Ebben a sok beszélgetés és szituációs játék segít. A gyerekek hittanra járnak, noha szüleik nem jártak, közösen ünnepeljük meg a karácsonyt és a szülinapokat is. Tanítjuk, mutatjuk, hogy mi a szép, mi a szépség értéke, mi a jó, mi a jóság értéke, milyen a rend, a tisztaság, miért fontos, milyen melegítő érzés szeretni egymást és a szülőket. Aktívan védjük a környezetet, természetet, sokat járunk az erdőbe sétálni, ez nagyszerű, sokoldalú pedagógiai, mentálhigiénés eszköz. A gyerekek ápolják az osztály sok-sok virágát, és szívesen ajándékoznak is belőle, kérésre.

Etetik a madarakat, nagy pontossággal. Elítélik a goromba viselkedést, és fő szabályként megtanulták, hogy nem szabad hazudni.

Ismerem a családokat, eljárók hozzájuk. „Van olyan gyerek, aki a szülők életmódjának kiszolgáltatva labilis idegrendszerű, rettegő, kiszámíthatatlan, de szereti osztálytársait és hozzám is kötődik, ez megnyugtatja és szívesen tanul. Vele külön is foglalkozom, mosakodásáról és ruhaneművel való ellátásról is gondoskodom. Bízom benne, hogy ez a kis békeziget, amit az osztályközösség jelent, későbbi életében is erőt ad majd.

Fontosnak tartom, hogy a jó felnőtt-gyerek kapcsolatot megőrizzük akkor is, mikor a gyerekek kikerülnek az osztályomból. Ha jönnek hozzám, a későbbiekben is nyújtom a kezem és segítek, és ezt tudják.

Gyermekvédelmi felelősként életközéiben látom a cigánytelepen lakók borzalmas körülményeit, sokszor csodálom, hogy a gyerekek naponta aránylag tiszta ruhában, pontosan el tudnak jönni az iskolába. Az ott lakó gyerekek élnek a legnehezebb körülmények között. Nemcsak segéllyel, ruhával, de tájékoztatással, konzultációval is segíteni kell a szülőket, hogy mik a kiszabadulás esélyei, lehetőségei a nyomasztó környezetből. Valamivel jobb helyzetűek azok a családok, akik már a városban laknak, nem telepszerűen. Igyekeznek is másnak lenni, de a munkanélküliség, a szakképzetlenség és a minták hiánya szinte lehetetlenné teszi ezt. A családi pótlék a fő megélhetési forrásuk. Sok jó eszű, okos gyerek van, aki szívesen tanulna tovább, de ezt ez az iskolatípus és a lakókörnyezet majdhogynem kizárja. Igyekszem a többletigény kialakításában, felkeltem az érdeklődést és kínálok életforma alternatívákat, hogy ne elégedjenek meg az adott életvitellel, hogy vágyjanak többre, jobbra – de ezt a képességet is meg kell tanulni legtöbbször, csakúgy, mint a küzdeni tudást, kitartást. A megszerzett bizalmat meg kell tudni tartani, és ez sokszor emberfeletti feladat, mivel az esetek jelentős részében nem lehet, nem tudok annyi és olyan szintű segítséget nyújtani, ami lényeges életforma változást, javulást jelentene. Ehhez nincsenek eszközeim és energiám sem az összes gyerek vonatkozásában. Kérdés, hogy meddig és miben az én feladatom, az iskola feladata ez, illetve, hogy kikkel és hogyan lehetne, kellene együttműködni és milyen jogosítványokkal. Most három család gondjainak megoldásában veszek részt aktívabban.

Az alábbi esettanulmánnyal szeretnék egyrészt bemutatni egy számomra is sokféle dilemmát felvető helyzetet, másrészt ezen keresztül megfogalmazni kérdéseket.

A család, amelyben Veronika él, elindult a kiemelkedés útján, mert el tudtak költözni a telepről, a városban 2 szobás komfortos lakásban élnek, ahol udvar is van. Az apa 50 éves munkanélküli, 4 osztályt végzett, korábban szemetesként dolgozott. Az anya 6 osztályt végzett, fehér bőrű, nem cigányos külsejű, csodálatos, dús fekete haját derékig érő copfban hordta. A gyerekek ezt a csodálatos haját örökölték tőle. Hat gyerekük van, a legkisebbek 10 évesek, ikrek.

Osztályomba a 12 éves Veronika járt, a két kisebb a szemben lévő osztályba, eggyel alatta. Sokszor átjártak nővérükhöz, mindig vidámak, kedvesek, tiszták és szépen fésültek voltak. Egy másik iskolába járó nővérükkel együtt mind a négyen az iskola legjobb tanulói voltak, minden versenyen, ünnepélyen szerepeltek.

1991 őszén a két kicsi és Veronika egymás szavába vágva mesélte egy nap, hogy édesanyjuk megbetegedett és kórházba kell mennie. Nagyon sírtak, és nem is aludtak előző éjszaka. Továbbra is rendszeren jártak iskolába, de attól kezdve többnyire én fésültem őket. És mindig összebújtak. Hozták állandóan a híreket a kórházból, miszerint az anyának leukémiája van, meg fog halni. Más alkalommal, pedig, hogy nem leukémiája, hanem „multiplex-e” van. Hihetetlen orvosi szókincre tettek szert rövid idő alatt, és állandóan sírtak, kialvatlanok

voltak. Folyton biztatást vártak tőlem, hogy az édesanyjuk gyógyítható, nem hal meg. Ha ránéztem az osztályban Veronikára, úgy éreztem tennem kell valamit, az együttérzés, sajnálat kevés. Nem tudtam azonban, hogy miben és hogyan segíthetnék.

Egy nap az édesanya üzent, hogy szeretné, ha meglátogatnám őket. Nem kértek az érzelmi támaszon kívül semmit, de nyilvánvaló volt, hogy a betegség következtében számtalan probléma adódik a jövőben. Szívesebben osztották meg fájdalmukat velem, mint a szomszédokkal, akik így is féltek; hogy fertőz az anya, vagy a rokonsággal, akik sokat jártak oda, és már siratták a beteget, mintha meghalt volna. A kórházi zárójelentés nem volt egyértelmű, további vizsgálatokat írt elő. Megállapodtunk abban, hogy felkeresem őket, de nem tudtam magam sem, mi lesz a dolgom, és mennyire folyhatok bele a gondok megoldásába.

Februárban 3 hónapra kórházba került az anya, addig az orvos rendszeresen látogatta, gyógyszereket kapott, de kisebb kezeléseket leszámítva otthon volt. A kemoterápiás kezelés hatására elhullt a haja, fájtak a csontjai, a gyerekek vigasztalhatatlanok voltak, mert a megyei kórház messze volt, nem tudták az édesanyjukat látogatni. Egyre rosszabb hírek jöttek a kórházból, úgy éreztem, tennem kellene valamit.

Az apa kezdett beletörődni a helyzetbe, magát is sajnálta, többször találtam ittasan, bánatára hivatkozott, a gyerekek elnézőek és megértőek voltak vele. A rokonság sokszor volt látogatóban, siratták az anyát. A gyerekek gubbasztottak, sokszor órákig se szóltak, szívszorító leveleket írtak a kórházba. Rendszeresen látogattam a családot, az apa egyre több tárgyat adott el, kellett a pénz, adósságba is keveredett. Elintéztem, hogy a gyerekek ingyenes étkezést kapjanak az iskolában, a Máltaiaktól szereztünk cipőt nekik, kérvényt írtunk rendkívüli segélyért, betegápolási díj folyósításért. Odafigyeltem az apa bevásárlásaira, de persze nem elszámoltatásképpen. Húsvétkor süteményt sütöttem a családnak, és hétfőn az ünnepre elvittem a kislányokat a saját családomhoz, haza. Az ikrek születésnapjára tortát készítettem gyertyákkal, nagyon örültek, amikor elvittem hozzájuk. Ha elhanyagoltak voltak, megfürdettem őket, haját mostunk. A gyerekek nagy bizalommal és reményekkel bújtak hozzám, már nem tanár néninek hívtak, hanem Klári néninek. A tavaszi szünetben ígéretemnek megfelelően elvittem Veronikát a megyei kórházba, hogy láthassa az édesanyját. Még soha nem utazott vonaton, nagyon izgatott volt, egész éjjel nem aludt és már hajnalban az ajtónk előtt ült. Megfürödve, szép ruhában, megfésülve érkezett, 2 hónapja nem látta már az anyukáját. Indulásig is segített nekem a konyhában, jó volt látni, milyen ügyesen mozog, jól alkalmazkodik az ismeretlen környezetben is,

A vonaton és a villamoson is rendkívül izgatott volt, élvezte az utazást, de már türelmetlenül várta a látogatást. Felnőtt módjára dédelgette az édesanyját, akinek a haja már újra nőni kezdett, a kislány bízta, hogy ez a gyógyulás jele. Az édesanya elmesélte, mennyire magányos a gyerekei, családja nélkül, és hogy a mellette fekvő fiatalasszony néhány napja öngyilkos lett, pedig a férje minden nap járt hozzá, a kívánságait leste. „Ugyanaz volt a betegsége, mint nekem, és tudta, hogy meg fog halni” – mondta az anya, és hozzátette, nagyon igyekszik gyógyulni, bízni, mert a családnak szüksége van rá.

Továbbra is tartottam a kapcsolatot a családdal. A külső szemlélőknek, barátaimnak és a családomnak is kezdett elege lenni ebből az intenzív kapcsolatból, úgy érezték, teljesen életem részévé vált Veronika családja. A mentálhigiénés képzésen ahová jártam, egy esetmegbeszélő foglalkozáson elmeséltem a csoportnak a problémámat. Azt is elmondtam, felvetődött bennem, mit tehetek, ha az anya meghal, mit kell és mit lehet vállalni? Örökbefogadás is felmerült, de kérdés, amíg két gyermekem is a mi jövedelmünkben él, ha nem is velünk, megtehetem-e, és jó-e ez, megoldás-e a családnak?

A csoport nagyon sokat segített azzal, hogy lehetővé tette, hogy külső szemmel is láthassam a kérdéseimet, cselekedeteimet. Ráműtött, hogy én, segítő és nem családtag vagyok, vannak saját erőforrásaim, családtagjaim, például a nagyobb gyerekek, nem szabad saját szerepemet túldimenzionálni. Saját családomban feleségként, anyaként sikeres vagyok, és vannak feladataim. Nem kapcsolhatom be egy másik család tagjait is, de persze fontos dolgom van a segítségnyújtásban. Ez a szupervízió nagyon sokat segített, mert kartársaim nevelésnek találták erőfeszítéseimet, a családom érthetően más szempontokat mérlegelt. Meg kellett találnom a segítségnyújtás szükséges és elégséges módját és határait.

A tanév végére hazajött az anya, az évzárón is ott volt; a gyerekek szerepeltek, könyvjutalmat kaptak. Az édesanya gyógyszereket szed és bizakodik.

Szeptemberben ismét kórház, kezelések, vércsere. Az egyik kicsi beteg, a másik nem jár iskolába, Veronika már másik osztályba jár, dacos a tanító nénivel, visszajár beszélgetni, igényli a figyelmet, szeretetet. Hétféteken meglátogattam a családot, a nagylány hazaköltözött, férjével, az időközben megszületett kisbabával együtt, ő gondoskodik az egész családról. A fiatal férj is munkanélküli, a nagyfiú is, az apa is. A férfiak is segítenek valamit a háztartásban. Az anya leveleiben panaszolja, mennyire hiányoznak neki mindannyian.

Kapcsolatom a családdal nem szakadt meg, de átalakult. Megerősödtek, összekapaszkodnak, és Veronika a család egyik erőssége.

Én úgy érzem, sokat tanultam, megértettem a határait, a segítség kereteit. Eddig is éreztem, megnyugtató, megerősítő személyem a család számára és továbbra is számíthatnak rám. A legfontosabb, hogy ez a család a tragédia ellenére is felszínen tudott maradni, van erejük a lépcsőn felfelé menni. A gyerekekben már kialakult egy erős akarat az igényes élet iránt és cselekedni is tudnak, igyekeznek. Még nagyon sok támaszra lesz szükségük, hogy ebben a nehéz és sokszor kilátástalan helyzetben is tanuljanak, küzdjenek, reméljenek. Ebben a küzdelemben is mellettük kell állnom.

Kérdés azonban számomra az, vajon nem esetleges-e, egyedi-e ez az eset? Kinek mi a feladata, a szerepe ilyenkor? Az iskola és más intézmények, szakemberek tudják-e, mi a dolguk, és ki segít ennek felismerésében, az ismeretek megszerzésében? Nekem szerencsém van, hiszen a kisvárosban, ahol élek kapcsolat van intézményekkel, emberekkel, dolgozom a családsegítőben is, hospitálnak a főiskolások nálam, továbbképzéseken veszek részt, bár ez anyagilag lassan ellehetetlenít. Nem hiszem, hogy jobb, vagy több vagyok másnál, csak azon gondolkodom egyre többet, hogy vajon van-e kialakult szervezete e segítségnek, jól gazdálkodunk-e az ismeretekkel, energiával, pénzzel? És mi lesz azokkal, akik nem találnak ilyenfajta segítséget?

Jósvai Zoltánné